

Viipurin Suomalaisen
Kirjallisuusseuran
toimitteita
13

HELSINKI 2001

ISSN 1236-4304

Lappeenrannan Kirjapaino Oy 2001

Kalevi Tilli

Terijoki – viipurilaisten kesäparatiisi

En ole oikeastaan terijokelainen, mutta uskon kuitenkin vahvasti siihen, että lähes parin vuosikymmenen aikana Terijoella viettämäni kesät tekivät minusta viipurilaispojasta eräänlaisen ”terijokelaisen”. Tunnen näin ollen niin kuin oikeat terijokelaisetkin vastuuta siitä, että jätämme jälkipolville mahdollisimman rikkaan, tosiasioihin perustuvan kuvan elämästä Terijoella niinä vuosikymmeninä, jolloin olimme siellä omassa maassamme osassa itsenäistä Suomea.

Noina kesinä sain Terijoesta, sen luonnosta, siellä kohtaamistani ihmisistä, heidän asenteistaan ja paikallisesta elämäntyylistä niin voimakkaita vaikutteita, että tuntisin tekeväni väärin, jos en minäkin pyrkisi taltioimaan omia muistikuviani ja tunteuksiani noilta ajoilta.

Kannaksen ihana luonto ja sen kunnanhoidot, kesäisen auringon paahattamat meren syleilemät hienot hiekkarannat Suomenlahden pohjukassa vetivät puoleensa runsaasti kesävieraita 1920- ja 1930-luvulla niin Viipurista kuin muualtakin Suomesta.

Tuolle Suomen Rivieralle olivat rikkaat venäläiset alkaneet hakeutua etenkin 1800-luvun viimeisinä vuosikymmeninä läheisestä Pietarista, mistä matka Kannakselle helpottui Viipurin ja Pietarin välisen radan valmistuttua vuonna 1870. Heidän Terijoelle, Tyrisevälle, Kellomäelle, Kuokkalaan ja Ollilaan rakennuttamat puistojen ympäröimät lukuisat

Varakkaan pietarilaisen Terijoelle aikanaan rakennuttama loistelas ”pitsihuvila”.

Auringon palvoja merikylpylän rannalla.

pitsikoristeiset huvilat meren äärellä antoivat oman kiehtovan leimansa tuolle maalaukselliselle miljöölle.

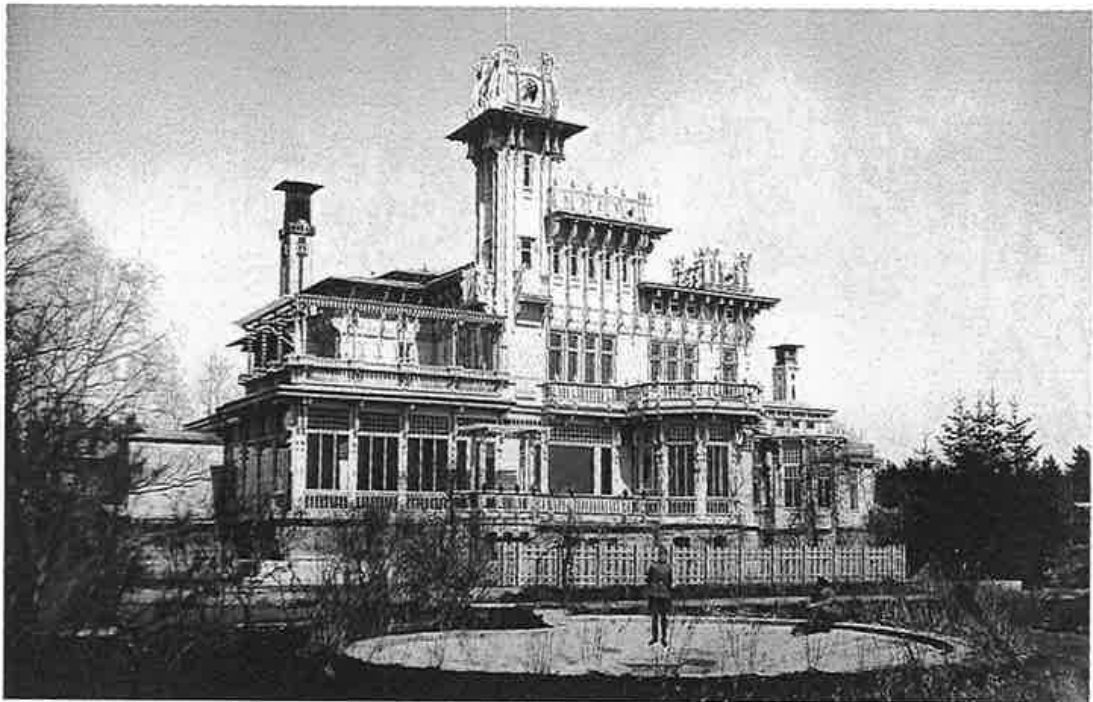
Ennen ensimmäistä maailmansotaa tuolla alueella oli jo viitisentuhatta kesähuvilaa, joista monet olivat tsaarinajan ylimystön ja raharuhtinain omistuksessa. Ne oli rakennettu tavallisesti hirrestä, paneloitu laudoin ja koristeltu mielikuvituksellisilla pitsikoristelluilla puuleikkauksilla. Arkkitehtoonisesti kahta samanlaista huvilaa tuskin löytyi. Mielikuviutus oli todella laskettu vapaasti valloilleen muotoilemaan mitä merkellisimpiä torneja, tornihuoneita, kattorakennelmia ja upeita lasiverantoja värillisine ikkunaruutuineen.

Venäjän vallankumouksen jälkeen ja Suomen itsenäistyttyä useimmat noista huviloista autoituivat niiden omistajien kadottua vallankumouksen pyörteissä jonnekin maailman tuuliin.

Vähitellen suomalaiset kesävieraat kuitenkin löysivät vuorostaan tuon satumaisen paratiisin meren rannalla ja elämä alkoi jälleen sykkiä pikkuhiljaa noissa venäläisten jälkeenhjättämissä jo pahastikin ränsistyneissä huviloissa ja niiden metsittyneissä puistoissa, joissa syreenit ja jasmiinit olivat levittäytyneet vuosien mittaan valtaviksi pensaikoiksi.

Rajan läheisyys, Venäjän vallankumouksen pelottavat muistot ja tietämättömyys siitä, mitä tuon suljetun rajan takaisessa kokonaan toisessa maailmassa oikeastaan oli tapahtumassa, loi omaa jännittävää tunnelmaansa kesänvietolle Kannaksella. Tuota ilmapiiriä sävytti lisäksi Venäjältä paenneiden ja rutiköyhäksi jääneiden monia eri kansallisuuksia ja uskontokuntia edustavien emigranttien runsaus.

Tuo fantastinen kannakselainen merenranta uneliaine hiljaiseloon vaipuneine satupalatseineen viehätti erityisesti taiteilijoita, jotka tunsivat ja vaistosivat herkimmin seudun ihmeellisen vetovoiman. Sen kosmopoliittinen ilmapiiri antoi oman lisänsä tuohon kiehtovaan kokonaisuuteen, mikä tarjosi kirjailijoille, säveltäjille, taidemaalareille ja myös esittäville taiteilijoille ehtymättömän inspiraation lähteen.

Kuuluisa "Harppulinna" Kellomäellä.

Meidän perheemme hakeutui Viipurista Terijoelle kesänviettoon jo vuonna 1923. Isäni vuokrasi silloin ulkomaalaisen omaisuuden hoitokunnalta venäläisen kenraali Kanajeffin ennen Venäjän vallankumousta omistaman vanhan romanttisen tornihuvilan ihanalta paikalta miltei meren rannalta.

Sitä ennen olimme lomailleet äitini isän luona Parikkalassa. Siellä sukulaispiiriimme lukeutui innokkaita taiteenystäviä, jotka keräsivät ympärilleen luonnonkauniin Simpeleen rannoille joka kesä tunnettuja taiteilijoita aina Eino Leinoa ja Oskar Merikantoa myöten.

Tämä kosketus taiteisiin ja taiteilijoihin säilyi meillä vielä silloinkin kun äitini isän kuoleman jälkeen siirryimme viettämään kesiämme Terijoelle.

Omakohteisesti sain Terijoella viettämäni 17 kesän aikana voimakkaan kosketuksen tuohon ihmeelliseen maailmaan meren äärellä. Ensimmäiset tuntemukseni siitä koostuvat eräistä mieliinpainuneista hetkistä Terioen huvilallemme tulosta ensi kertaa vuonna 1923, jolloin en ollut vielä täyttänyt viittä vuotta.

Pienelle pojalle oli maallemuutto Terijoelle tavattoman jännittävä elämys, etenkin kun kenraali Kanajeffin tornihuvila meren rannalla loihti lapsen mielikuvitukseen kaikki mieleen tulleet satujen kummajaiset. Olihan huvilan arkkitehtuuri aivan toista kuin mihin olin edellisenä kesänä Parikkalassa isoisäni luona tottunut.

Arkaillen astelin isäni taluttamana ensi kertaa puistokäytävältä verannan rappusia ylös pääövelle. Verannalla ja sisemmällä olevasta hämärästä eteishuoneesta huokui vielä talvinen ummehtunut kosteus. Kesä ei ollut päässyt oikein kunnolla alkuun ja huvilan lämpeneminen vei aikansa ennen kuin kaakeliuunit saatiin kunnolla toimimaan.

Huoneet näyttivät erilaisilta kuin mihin kaupungissa olin tottunut. Kotona ne eivät olleet niin suuria eikä puilla lämmitettäviä. Illalla nukkumaan käydessä vähän pelotti kun makuuhuoneen kattokin oli niin korkealla ja kosteiden lakanoiden välissä maattessani nenässä tuntui kirpeä koivuhaloista lähtenyt savun tuoksu. Seinäpapereiden välissäkin joku rapisi ja meri kohisi oudosti. Siihenhän sitä kuitenkin matkaväsymyksessä nukahti.

Seuraavina öinä ei enää niin pelottanutkaan kun talo alkoi käydä vähitellen tutuksi. Joskus heräsin kuitenkin pahasti säikähtäneenä ukkosen tapaiseen jylinään ja rysähdyksiin niin että ovet ja ikkunat rämisivät. Minua kuitenkin rauhoiteltiin sanomalla, että venäläisethän ne vain siellä ampuvat tykeillään meren toisella puolella. Ymmärsin, että siellä toisella puolella oli vieras maa, jonne ei ollut menemistä.

Pian maallemuuttomme jälkeen ilmat alkoivat lämmetä. Aurinko paistoi päivät pitkät ja lempeän lauhkea tuuli puhalteli mereltä leppoisasti. Kaiket päivät vietin leikkien ulkosalla joko meidän puistossamme tai läheisellä hiekkarannalla. Silloin sain itselleni myös uuden leikkiverin.

Olin merenrannalla kaivamassa hiekkaan leikkikaivoa aivan lähelle vedenrajaa kun minua lähestyi lökäpöksyinen suunnilleen oman ikäiseni tummatukkainen pikku poika, joka pysähtyi ihmettelemään minun puuhiani. Keskeytin kaivamiseni, nousin seisomaan ja aloin puolestani tuijottaa outoa tulijaa suu auki hämmästyksestä. Vieras poika katkaisi hiljaisuuden sanomalla minulle innostuneesti jotakin mitä en lainkaan ymmärtänyt.

Kotvan kuluttua vieras poika tuli kuitenkin viereeni, kävi polvilleen ja alkoi auttaa minua käsin kaivon teossa. Tästä se ystävyys alkoi. Ilmeni, että hän ymmärsi jonkin sanan suomea ja loput hoidimme sormilla osoitellen. Uusi ystäväni oli Aleksei, kasvitarhaa huvilamme lähellä pitävän venäjänkielisen satoniekkan poika.

Kenraalin huvila alkoi yhä enemmän ja enemmän miellyttää minua. Silti se oli edelleen minulle torneineen ja räystäiden pitsikoristeineen sekä monine käytävineen oudon jännittävä paikka. Minua oli varoitettu menemästä torniin, jonne johtivat jyrkät hämärit rappuset toisen kerroksen käytävän perältä.

Jyrkistä rappusista en niin välittänyt, mutta naapuritalossa vanhuuden päiviään viettävä kalastaja Reimannin vanha äiti oli kertonut, että tornissa näyttäytyi joskus valkopukuinen nainen, joka tornihuoneen ikkunasta katsoo kaihoisasti merelle. Rohkeuteni ei riittänyt niin pitkälle, että olisin kummituksen kohtaamisen riskillä uskaltanut yksin kiivetä torniin.

Aleksei tuli kuitenkin avukseni kun päätimme hänen kanssaan yhdessä nousta kenenkään huomaamatta kahden tuohon salaperäiseen torniin. Rohkeasti aloitimmekin sitten sopivana hetkenä kipuamisemme ylös jyrkkiä rappusia tuohon jännittävään paikkaan.

Käsi kädessä ja sydämet sykkien pääsimme tornin välitasanteelle, jonne auringon valo jo heijastui ylhäältä tornihuoneen värillisten ikkunalasien läpi. Auringon heittämissä kapeassa valokeilassa yläpuolellamme väreilivät lukemattomat pölyhiukkaset. Helteisen päivän kuumentamassa ummehtuneessa ullakkoilmassa nousi hiki otsalle. Jännitykselläkin lienee ollut siihen osansa. Pari ampiaista surisi tornipalkkien välissä, missä niillä ilmeisesti oli pesänsä.

Polvet tutisten nousimme vihdoin miltei sokaistuen auringon kirkkaasti valaisemaan tornihuoneeseen, jonka ikkunat koostuivat monista erivärisistä lasiruuduista. Huokasimme helpotuksesta kun emme nähneet siellä mitään valkopukuista naisen haamua.

Unohdimme pelkomme ja kurkistelimme ulos värillisten ikkunalasien läpi. Tuntui kuin olisi taivaasta katsonut alas maalliseen paratiisiin. Alhaalla edessämme aukeni lumoava maisema. Omenapuut olivat puistossamme kauneimmassa kukkaskukoistuksessaan, pensaitten ja puitten tuore vihreys oli heleimmillään, meri aukeani taustalla häikäisevänä ja samalla mahtavana niin kauas kuin silmä kantoi. Aivan taivaan rannalla hämötti vieraan maan rantaa, iso kirkas torni ja tehtaan piippuja.

Katsoimme Aleksein kanssa tuota kaukaista maata punaisen ikkunaruudun läpi. Ihmettelin miksi sinne ei saa mennä, miksi siellä elävät ihmiset eivät saa leikkiä minun

kanssani, vaikka puhuvatkin vierasta kieltä. Emmehän mekään osanneet toistemme kieltä, mutta silti saimme leikkiä ja olla ystävyksiä keskenämme. Siitä, että saimme näin tehdä, tuli niin sanomattoman hyvä olo. Ilma värisi ihmeellisesti mielissämme.

Tämä kaikki oli meidän maailmaamme. Se oli pienten poikien kokemuspiirissä ja elämässä suuri täyttymyksen hetki, jonka tajusi välähdyksenomaisesti vain parin hengähdysksen verran. Sitten palasimme taas arkisiin leikkeihimme. Mutta huvilan tornissa kokemani silmänräpäyksellinen tunne jäi pysyvästi ja voimakkaana jonnekin alitajuntaani.

Kaksi kesää sain nauttia kenraalin huvilassa asumisesta kun vuonna 1924 syksyllä meidän oli luovuttava tuosta jännittävästä mutta myös romanttisesta tornihuvilasta.

Syynä oli raivoisa syysmyrsky, joka hajotti Terijoella monien kymmenien kilometrien pituiset ihanat rantapromenaadit ja niitä suojelleet venäläisten aikanaan rakennuttamat kivimuurit.

Myrsky kaatoi isoja puita, tuhosi niin ikään lukuisia rantahuviloiden puistikkoja ja hävitti myös monia rakennuksia meren tuntumassa. Hyökyaaltojen mukanaan tuoma hiekka peitti puistomme kokonaan ja vesi nousi sisällekkin irrottaen lattialankut paikoiltaan. Meidän perheemme oli kuitenkin jo viikkoa aikaisemmin ehtinyt turvallisesti palata takaisin Viipuriin isäni loman päätyttyä.

Terijokea emme kuitenkaan unohtaneet ja isäni ryhtyi välittömästi etsimään sieltä toista sopivaa kesähuvilaa.

Kesäksi 1925 isäni onnistuikin vuokraamaan pietarilaiselle kangaskauppias Michail Thernoffille aikanaan kuuluneen huvilan, joka sijaitsi hieman kauempana meren rannasta kuin myrskyn vaurioittama kenraali Kanajeffin huvila.

Uudessakin kesänviettopaikassamme talossa oli kymmenkunta suurta huonetta kahdessa kerroksessa. Huvilan trumeaupeili ja tammikaapin koristekaiverrukset kertoivat ajatonta tarinaansa niistä ihmisistä, jotka ennen vallankumousta olivat asuneet siellä iloineen ja suruineen. Kalustus, vanhaa venäläistä maalaisantiikkia, oli sellaisenaan jäänyt paikoilleen kun asukkaat vallankumouksen pyörteissä olivat jonnekin hävinneet.

Tuossa interiörissä vallitsi ihmeellinen tšehovilainen tunnelma kun sateisina elokuun iltoina violistiveljeni ja sisareni Tellervon kanssa yhdessä soitimme öljylamppujen valossa klassillista repertoariaamme. Sisarenihan on pianisti ja minä sellisti. Kun jasmiinipensaan oksat kurottivat salin ikkunoihin ja sade rapisi

Rantapromenadi, joka tuhoutui vuonna 1924 syysmyrskyssä.

Rantavalli ennen vuoden 1924 syysmyrskyä. Nämäkin portaat ja valli kävelyteineen tuhoutuivat kyseisessä myrskyssä.

viereisen lasiverannan katolle soittaessamme Tšaikovskin "Chanson d'automne":a oli hetki täydellinen, jonka koen aina uudelleen ja uudelleen muistikuvissani.

Talon toiseen päähän liittyy vielä palveluskunnalle varattu rakennus, josta oli yhteys varsinaisen huvilan puolelle. Noissa tiloissa oli ruokailutupa, suuri keittiö ja kaksi pientä huonetta eli "kamurkkaa" keittiön takana.

Palveluskunnan rakennuksen päässä oli korkea vesitorni, josta vesijohdot oli ennen vedetty koko rakennusryhmään. Lyijyiset putket oli kuitenkin varastettu vapaussodan aikana, joten saimme turvautua vesihuollossamme pihalla olevaan suureen kaivoon mistä saimme erittäin puhdasta juomavettä.

Myöhemmät Terijoen kesäni rikastuttivat monella tavoin tuntemuksiani siitä hengestä, missä ihmisten keskeinen kanssakäyminen siellä tapahtui. Se mitä koin lapsena Alekseine kanssa leikkiessäni toistui eri yhteyksissä ja erilaisissa muodoissa kesästä kesään.

Leimaa antavaa oli ihmisten keskeinen suvaitsevaisuus, mistä terijokelainen elämäntyö sai kantavan voimansa. Omassa ystäväpiirissämme emme vieroksuneet toisiamme, vaikka edustimme eri kansallisuuksia ja uskontokuntia. Eroavaisuudet yhteiskunnallisessa asemassa eivät olleet myöskään minkäänlaisena esteenä avoimelle ja estottomalle kanssakäymiselle ihmisten kesken.

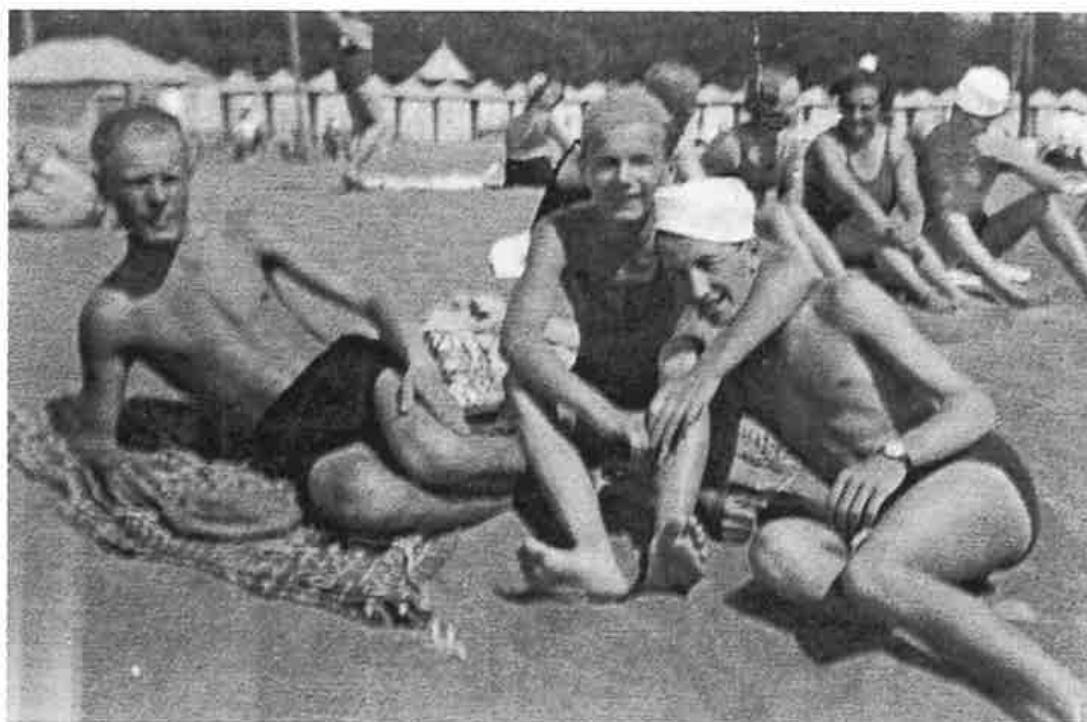
Ei siis mikään ihme, että lukuisat taiteilijat hakeutuivat Terijoelle, minkä ilmapiiri ja elämäntyö inspiroi heitä luovaan työhön. Taiteilijat kohtasivat ja tunsivat herkimmin sen värinän, mikä jollain selittämättömällä tavalla liittyi siellä olemiseen.

Niinpä säveltäjät Heino Kaski ja Lauri Saikkola sekä pianotaiteilija Cyril Szalkiewicz olivat useina kesinä vierainamme huvilallamme. Taidemaalari Elias Muukka viihtyi

Taidemaalari Åke Mattas ja näyttelijä Rauni Tuomi Terijoella rantahietikolla.

Tekijän veli, tekijä ja pianotaiteilija Cyril Szalkiewics (oik.) Kasinon rannalla.

myös hyvin siellä samoin kuin hänen poikansa, kummini, taidemaalari Yrjö Muukka ja tämän puoliso, taidemaalari Aino Muukka. Heidän tuotannostaan löytyy useita Terijoki-aiheisia maalauksia.

Kapellimestari Boris Sirpo vieraili usein läheisessä Kuokkalassa taidemaalari Ilja Repinin huvilassa Penatyssä tervehtimässä sen kuuluisaa isäntää, jolloin hän samalla kertaa pistäytyi myös meitä katsomassa huvilassamme Terijoella. Hänellä itsellään oli huvila Perkjärvellä. Kapellimestari Ilmari Weneskoski asui puolestaan perheineen monina kesinä 1920-luvun loppupuolella myrskyn jälkeen korjatussa kenraali Kanajeffin huvilassa, josta me olimme luopuneet vuonna 1924 syksyllä. Ystäväni taidemaalari Åke Mattas sai niin ikään ensimmäiset voimakkaat vaikutteensa Terijoelta.

Terijoen taiteilijayhdyskuntaa nähtiin usein iltaisin Merikylpylän Kasinolla. Nuo heidän inspiroivat yhdessäolonsa olivat ikimuistettavia hetkiä. Siellä nähtiin viipurilaista teatteriväkeä kuten Tuomet ja Jurkat sekä säveltäjät Sulho Ranta ja Heino Kaski kapellimestari Boris Sirpon seurassa. Kirjailijoiden unohtumattomina edustajina olivat tietenkin Olavi Paavolainen, joka Kivennavalta tuli viettämään iltojaan Terijoelle sekä runoilija Mikko Uotinen ja Mika Waltari, joka vietti kesäänsä 1930-luvulla Kuokkalan lottien kesäkodissa.

Tito Collianderin kirjallinen piiri pysytteli taas enimmäkseen Kuokkalassa Villa Golickessa, jonka Collianderin vaimon Inan pietarilainen äidinisä oli ennen vallankumousta hankkinut omistukseensa. Siellä Ralf Parland, ruotsinmaalainen Johannes Edfelt, Atos Wirtanen, Tuuli Reijonen, Toivo Pekkanen ja monet muut pitivät Collianderin hovissa kirjallisia istuntojaan ajoittain varsin puutteellisissa oloissa. Silti he pistäytyivät joskus myös Terijoen Kasinolla rentoutumassa.

Olen päätenyt siihen, että terijokelaisen elämäntyylin voimakas luovuus perustui harvinaisen monitahoisiin vaikutteisiin, joita tuo kiehtova ja samalla omalla tavallaan jännittäväkin ilmapiiri tarjosi runsain mitoin ihmismielelle ja etenkin taiteilijoille. Kesien

Myrskyävän meren rantakuohuissa Terijoella.

Helteisenä päivänä vilvoiteltiin Kasinon rantavedessä.

lauhkean lempeä ilmasto, vanhat tsaarinvallan aikaiset uinuvat, enemmän tai vähemmän jo rappeutuneet pitsihuvilat rehevine puistoineen ja suihkulähteineen, rajan läheisyys ja meren takaa horisontissa häämöttävä Kronstadt kirkontorneineen ja savupiippuineen, puhumattakaan kultaisista hiekkarannoista, loivat kehykset siellä elämiselle. Paikallisen väestön välittömyys ja ystävällisyys sekä toisaalta monia eri kansallisuuksia ja uskontokuntia sekä kieliryhmiä edustavien emigranttien sopuisa rinnakkaiselo suomea puhuvan väestön kanssa mahdollistivat harvinaisen suvaitsevaisen ilmapiirin syntymisen. Näin ihmiset puhalsivat hengen noihin fantastisiin kehyksiin.

Omissa muistoissani ovat päällimmäisinä, niin kuin varmaan useimmilla Terijoella kesänsä viettäneillä, nuo kultaiset kesähelteessä hehkuvat verrattomat hiekkarannat ja aava taivaanrantaan ulottuva lumoava meri, joskus tyyni ja peilikirkas, mutta joskus taas vaahtopäinen ja raivoava. Kesävieraiden huvilaelämä Terijoella oli myös jotain muuta kuin maalla oleminen muualla Suomessa. Siten muistojeni saatossa ovat hyvin voimakkaasti esillä erityisesti vanhat venäläisten aikanaan rakennuttamat huvilat, joissa asuessaan vaistosi erikoislaatuisen tšehovilaisen ilmapiirin. Lukuisat huoneet, käytävät ja isot lasiverannat jopa tornit sekä huviloita ympäröivät tuuheat puistot suihkulähteineen kuuluivat tähän kuvaan.

Unohtaa en voi myöskään koskaan tunnelmallisia puutarhakutsujamme elokuussa 1939. Ensimmäiset vieraat saapuivat juuri silloin kun verenpunainen kuu nousi Kronstadtin takaa.

Ilta oli ihana ja ilma lempeän lämmin niin kuin sen voi kokea vain Suomenlahden pohjukan rantamilla meidän leveysasteillamme. Sinne eivät raaimmat merituulet enää ulottuneet, vaan venäläisen mannerilmaston kesäinen kuumuus tuntui silloin meidänkin rannoillamme. Jostain kaukaa rajan takaa levittäytyi lievä metsäpalon tuoksu, mikä oli niin tunnusomaista Terijoen helteisille kesille.

Kesäinen hetki huvilamme puistossa jasmiinipensaan edessä.

"Rakkauden hauta" ja kirkko Vammelsuussa.

Tanssimme myöhään yöhön ja kiertelimme parittain sadunomaisessa puistossamme. Gramofoni soitti yhä uudelleen sävelmiä Iloisesta Leskestä. Tuon vanhan levyn olimme löytäneet huvilan vintiltä. Se oli saavuttanut keskuudessamme uskomattoman suosion, vaikka sen kunto oli jo kehno kun talon entiset asukkaat olivat sen ostaneet varmaan jo vuosia ennen ensimmäistä maailmansotaa jostain Pietarista.

Kauniit päivät vietettiin yleensä meren rannalla uiden ja aurinkokylpyjä ottaen. Oleminen ei kuitenkaan rajoittunut tähän. Retkiä tehtiin lähiympäristöön kuten Kellomäelle, Kuokkalaan ja Rajajoelle. Vammelsuu kuolemankuiluineen ja rakkaudenhautoineen sekä siellä oleva kaunis pieni ortodoksinen kirkko ja Inon tuhotut patterit vielä kauempana lännessä sekä Raivolan lehtikuusimetsä olivat myös suosittuja retkikohteita.

Viimeisenä kesänä ennen sotaa teimme yhdessä terijokelaisten ystäviemme kanssa retken Puhtulan mäelle, joka Terijoen korkeimpana paikkana tarjosi huipultaan komean näköalan yli koko pitäjän.

Kuuman elokuisen iltapäiväauringon kaartuessa länteen näimme mäen laelta sen pohjoispuolella tummavetisen Puhtulan lammen ja sen takana Puhtulan kylän viljelyksineen. Lammen länsipuolella pilkkotti vielä joku autioitunut vanha venäläinen huvila jäänteinä tsaarinaikaisesta huvilayhdyskunnasta, joka kuitenkin oli huvennut vapaussodan jälkeen miltei olemattomiin. Pohjoisessa piirtyi taivaanrantaan vasten Kivennavan kirkko. Kun käänsimme katseemme länteen kohosivat auringon kullanhoidoiseksi loihtiman mäntymetsän takaa Raivolan kumpuilevat viljapellot ja ortodoksinen kirkko, jonka kalmistossa lepää nuorena poismennyt runoilija Edith Södergran. Häinkin oli ammentanut henkeä herkkään sanontaansa näiltä ihanilta seuduilta.

Kun suuntasin katseeni etelään, sävähti sydämessäni sama ihmeellinen tunne, jonka koin kauan sitten pikku poikana kenraalin huvilan tornissa Aleksejin kanssa. Nyt kaikki aukeni silmissäni vieläkin avarampana ja universaalisempana kuin silloin. Koko Terijoki levittäytyi tuossa edessäni kirkkoineen, viljelyksineen, huviloineen ja rantahietikkoineen ja tuo mahtava, säteilevä Suomenlahden ulappa tuntui ulottuvan maailman ääriin.

Se oli viimeinen kerta kun näin kesäisen laskevan auringon hohteessa tuon ihmeellisen maailman, joka oli antanut minulle niin paljon.

Vuoden 1939 kuuma kesä oli kohtalontuntuinen. Silloin emme kuitenkaan vielä tienneet, että se olisi viimeinen kesämme lomaparatiisissamme. Huvilallamme oleskeluun kytkeytyi selittämätön haikeus, aivan kuin aavistus tuon onnellisen olotilan katoamisesta.

Neuvostoliiton laivasto oli alkanut jälleen liikehtiä sotaharjoituksissa

Terijoen kaunis ortodoksinen kirkko.

Kronstadtin vesillä. Taistelulaivojen tykkien jyske ja Yhimäen rannikkopattereiden sekä Totlebenin keinoitekoisille saarille rakennetun linnoituksen tykistötuli tärisytteli jälleen huvilaamme rajusti etenkin öisin.

Luonnonvoimatkin tuntuivat käyttäytyvän pahaenteisellä tavalla. Kaikkien aikojen ukkosmyrsky nousi elokuussa Venäjältä yli Suomenlahden ja sadat salamat iskivät tuona myrsky-yönä merenrantapuistoihin ja Terijoen keskusta. Seurahuone vaurioitui ja Cedercreutzin huvila Käkösenpäässä syttyi salamaniskusta tuleen palaen perustuksiaan myöten.

Tuo rajuilma oli kuin vihje sille kohtalokkaalle tapahtumaketjulle, joka päätti lopullisesti onnelliset ja henkisesti rikkaat kesämme Terijoella.

Koulutoverini Väinö Niskanen kuvaa sattuvasti tuon merenrantaparatiisin tuhon alkua. Hän seurasi sitä Inon patteriraunioilta talvisodan alkupäivinä marras- ja joulukuun vaihteessa vuonna 1939.

Hänet oli silloin komennettu upseerikokelaana Inon meritähystysasemalle venäjänkielen taitoisena seuraamaan silloisen jännittyneen tilanteen kehitystä. Näin hän kuvasi silloin näkemäänsä:

– Pian alkoivat tapahtumat vyöryä. Tilanne synkkeni, sota näytti väistämättömältä ja vartiointia oli tehostettava. Viimeisenä päivänä marraskuuta heräsin aamulla outoon jyrinään ja samalla tähystäjä ilmoitti vartiotorvista: – ”Rajalla ammutaan”.

Riensi nopeasti ylös torniin. Eteeni avautui syttyvien tulipalojen loimu Rajajoen suunnalla. Rajan seutu oli vähitellen yhtenä välkehtivänä tulimerenä ja yhä lisää taloja ja kyliä alkoi palaa perääntyvien joukkojemme niitä sytytellessä.

Jonkin ajan kuluttua alkoi välähtely Kronstadtista, mistä ammuttiin rajusti Terijoelle päin. Sitten Yhimäen patterit ottivat meidät tähtäimeensä. Hakuammunta alkoi yhdellä kaksitoistatuumaisella ja minuutin kuluttua suuliekin leimahduksesta ammus putosi suoraan eteemme rannalle vesirajaan. Toinenkin mätkähti mereen, kolmas rannan ja tähystystornimme väliin ja kaksi seuraavaa taaksemme.

Sitten alkoi tulla neljällä putkella yht’ aikaa. Kranaatit putosivat sinne tänne aina Inon kylään saakka ja asukkaat pakenivat kauhuissaan evakkoon. Tuona sodan ensimmäisenä aamuna meille tuli paljon puheluja. Kysymykseen, mitä siellä tapahtuu, eräskin mieheni vastasi: ”Nyt leimaht, nyt hujels, nyt mässäht...”. Sirpaleita lenteli ja puita katkeili tornimme ympärillä. Onneksi tornin alaosa oli betonia ja antoi hyvän sirpalesuojan miehistölle.

Tämä Väinö Niskasen kertoma Inosta oli vasta alkusoittoa kaikelle sille totaalille tuholle, joka hävitti lopullisesti Kannaksen rantojen lumouksen huviloineen, puistoineen ja ihmisineen ja päätti tylysti kiehtovat onnen kesäni Terijoella. Karjalan kansan raskas evakkotaival oli alkanut.

Muistikuvat entisistä onnen ajoista Suomenlahden itäisiltä rannoilla riipaisevat vieläkin syvästi mieltäni kun tunnen täällä uusilla veräjillä ruusujen saman huumaavan tuoksun kuin rantojen villiruusuissa lapsuuteni Terijoella. Mutta tuo satumainen tuolloinen unelmieni paratiisi meren rannalla oli kadonnut jäljettömin. Sitä ei ole enää olemassa.